

GERALD STONE, LEXICAL CHANGES IN THE UPPER SORBIAN
LITERARY LANGUAGE DURING AND FOLLOWING THE NATIONAL
AWAKENING

Obsežna študija angleškega slavista in sorabista je povzetek doktorske dizertacije. Tudi njegovi članki v *Lětopisu za serbski ludospyt* in v novi seriji *Oxford Slavonic Papers* kažejo, da ga najbolj zanimajo vprašanja rasti gornjelužiškega knjižnega jezika in zgodovina stikov posameznih lužičkih izobražencev z Britanci.

S tem obsežnim leksikološkim delom je osvetlil doslej neraziskan razvoj besednjaka gluž. knj. jezika od prebujenja (sredina 19. stol.) naprej. Študija obsega več kot 300 samostojnih gesel (vsaka ustreza le enemu pomenu), razvrščenih v večje pomenske skupine (verjetno zato, da bi se pokazalo, katera jezikovna področja so doživela več sprememb). Razvrstitev v te skupine je deloma preveč subjektivna, saj npr. ni jasno, čemu je npr. *horječahnyč* »vzgajati, izobraževati« v razdelku *Miscellaneous*, in ne v razdelku *Learning, Education and Science*, kjer je tudi */w/zdžetany* »vzgojen, izobražen«. Taka razdelitev se ne zdi smotrna.

Študijo je treba uvrstiti med pionirska dela te vrste za gluž. knj. jezik. Zaradi posebne narave časopisnega jezika in okoliščin, v katerih nastaja, je le-ta navadno občutljiv merilec jezikovnih premikov. Stone je zato izpisoval predvsem iz časopisov in revij, in to tako, da je upošteval vse sinonime. Poudariti je treba strukturalno obravnavanje leksemov za izražanje istega ali podobnega pojma, npr. *rebellion/remolucja/přemrót/zběžk/porběžk*, in ugotavljanje njihovih medsebojnih razmerij, npr. čas prodora leksema v jezik, njegova pogostnost, pomenski odtenek itd. Stone je zbrano gradivo primerjal z izpisi iz slovarjev, in sicer od Pfuhlovega iz leta 1866 naprej, pritegnil pa je tudi nekaj starejšega Zejlerjevega. S tako metodo je ugotovil razmere posameznih srbskih leksikografov do obravnavanega leksema. Pokazalo se je, da so se s prebujenjem okrepila puristična prizadevanja in v skladu s tem so leksikografi zelo radi nadomeščali starejše in novejšje germanizme ter evropeizme s slavizmi, npr. *stróža* nam. *wacha*, in novimi tvorbami, npr. *swobodžina/swobodžinstvo* nam. *republica*, ali pa jih preprosto izpuščali, npr. *kolonija*, *labialny*, *klarčér*. Neslovenske tujke so gornjelužiški Srbi sprejemali večinoma prek nemščine, včasih pa je neposreden vir težko določiti, npr. gluž. *stat* »država« (prim. nem. *Staat*, češ. *Stát*), zato se Stone v komentarju zadovolji z ugotovitvijo, da gre za evropeizem. Zdi se mi pa, da bi moral biti ta pojem v delu, kjer se tolikokrat ponavlja, natančneje določen in teoretično utemeljen. Priročniki trdijo, da je evropeizem leksem ali kaka druga jezikovna poteza, lastna evropskim jezikom, vsaj večini. Ob tem se mi zdi bistveno poudariti, da ta termin zaznamuje predvsem jezikovne pojave, ki so *tudi nastali* na evropskih tleh, saj bi drugače lahko šli za evropeizme tudi amerikanizme, razširjene po evropskih jezikih. V dvomih pa bi bili tudi, kaj narediti z jezikovnimi posebnostmi, ki so nastale v Evropi, a so se npr. s španščino, portugalščino ali angleščino prenesle še na

* Posebni odtis iz *Lětopisa Instituta za serbski ludospyt w Budyšinje*, 18/1, 1971, 127. str.

druge kontinente. Še bolj nejasen postane pojem evropeizma, če upoštevamo Stonovo trditev, da je gluž. leksem *fakulta* iz morfoloških ozirov (končni -a!) treba šteti prej za češko izposojenko kot za evropeizem. To je res češčini prilagojen leksem, a vsak evropski jezik ga je prilagodil po svoje (sln. *fakulteta*, sh. *fakultet*, nem. *Fakultät*, fr. *faculté*, angl. *faculty*). Dvojna merila se še bolj pokažejo pri klasifikaciji leksema *sovjetski* za evropeizem. Menim, da bi zaradi priponskega obrazila prej lahko rekli, da gre za slovansko izposojenko, morda kar rusko, čeprav ta leksem poznajo tudi drugi evropski pa tudi neevropski jeziki.

Stone se je posebej zanimal tudi za izposojenke iz slovanskih jezikov; največ je čeških in poljskih. Pri tem je upošteval tudi primere, kjer je sicer domači besedi dodan izposojen pomen, npr. gluž. *jazyk* »language« (domače je *řeč*) iz češ. *jazyk*. Večje težave povzročajo gluž. glasoslovnemu razvoju prilagojene izposojenke, za gluž. *rjemeslo* npr. ni jasno, ali je iz češ. *řemeslo* ali iz polj. *rzemiosło*. To prelivanje leksemov iz jezika v jezik pa je v pomoč slovanski etimologiji. Piščeve trditve ponekod niso dovolj prepričljive, npr. gluž. *živojenjopis* naj bi bil glasoslovno prilagojen po češ. *životopis*. Lahko bi bil kar neposreden kalk *biographia* (prim. tudi nem. *Lebensbeschreibung*, sln. *življenjepis*). Težko je tudi reči, ali srbohrvaški leksemi sploh pridejo v poštev med slovanskimi izposojenkami in ali je najprimerneje trditi, da je npr. gluž. *čin* »akt, dejanje« pomenska izposojenka iz sh. *čin* »isto« in ne pojasniti razmerja do činohra »drama«, sprejetega iz češ.

Vendar pa te pripombe delu ne morejo odvzeti njegove temeljne vrednosti, saj gre za prispevek, ki ga lahko v slovenskih razmerah primerjamo z Breznikovimi razpravami o našem časopisnem jeziku.

Alenka Šivic-Dular

Filozofska fakulteta, Ljubljana